

УДК 342.922

М.М. Бліхар, асистент кафедри теорії та філософії права ННІ права та психології НУ «Львівська Політехніка», к.е.н.

ПРАВОВИЙ СТАТУС ІНВЕСТОРА ЯК СУБ'ЄКТА ІНВЕСТИЦІЙНИХ ВІДНОСИН

В статті досліджуються система та правовий статус суб'єктів інвестиційної діяльності в Україні. Запропоновано зміни до нормативно-правових актів, спрямовані на усунення суперечностей в питаннях визначення статусу суб'єктів інвестиційної діяльності.

Ключові слова: суб'єкти інвестиційної діяльності, фізичні особи, юридичні особи, іноземні інвестори.

В статье исследуются система и правовой статус субъектов инвестиционной деятельности в Украине. Предложено внести изменения направленные на устранение противоречий в вопросах определения статуса субъектов инвестиционной деятельности в нормативно-правовые акты.

Ключевые слова: субъекты инвестиционной деятельности, физические лица, юридические лица, иностранные инвесторы.

This paper examines the system and the legal status of subjects of investment activity in Ukraine. Proposed changes to regulations aimed at addressing their differences in matters of determining the status of subjects of investment activity.

Keywords: business investment, individuals, legal entities, foreign investors.

Для з'ясування правового статусу суб'єктів інвестиційних відносин необхідно чітко окреслити коло цих суб'єктів на основі норм чинного законодавства та існуючих наукових положень.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Загалом під суб'єктом права розуміють особу, яка бере або може брати участь у правовідносинах. Що стосується суб'єктів інвестиційної діяльності, слід зазначити, що досліджували це питання, різні вчені: В.В. Кафарський, В.Ю. Полатай, Д.Є. Потяркін, В.В. Поединоков, О.Е. Сімсон, В.А. Січевлюк та інші. Але проблема статусу суб'єктів вивчена не до кінця: безпосередньо чітко окреслити положення кожного з них і назвати їх повноваження поки не вдається. Перш за все необхідно дати тлумачення поняття "суб'єкт інвестиційної діяльності".

За законом суб'єкти інвестиційних відносин поділяються на інвесторів і учасників інвестиційної діяльності (ч. 1 ст. 5 Закону України «Про інвестиційну діяльність»). При цьому інвестори, згідно з законодавчим визначенням, — це суб'єкти інвестиційної діяльності, які приймають рішення про вкладення власних, позичкових і залучених майнових та інтелектуальних цінностей в об'єкти інвестування (ч. 2 ст. 5 Закону України «Про інвестиційну діяльність»).

До переліку інвесторів законодавцем віднесено вкладників, кредиторів, покупців, а також інших суб'єктів, які можуть виконувати функції будь-якого учасника інвестиційної діяльності (ч. 2 ст. 5 Закону України «Про інвестиційну діяльність»). Водночас законодавче тлумачення понять «вкладники», кредитори та покупець у контексті інвестиційної діяльності Закон України «Про інвестиційну діяльність» не подає, як і не містить норм стосовно ролі вкладників, кредиторів та покупців в інвестиційному процесі. Проте ці категорії тлумачаться в низці норм інших чинних нормативно-правових актів.

Згідно з ч. 1 ст. 1058 Цивільного кодексу України [17], якою регулюється договір банківського вкладу, вкладник — це сторона договору, яка здійснює передачу грошової

суми (вкладу) іншій стороні (банку) з метою отримання процентів або доходу в іншій формі на умовах та в порядку, встановлених договором. У п. 4 ч.1 ст.2 Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» [14] подається таке визначення вкладник – це фізична особа (крім фізичних осіб - суб'єктів підприємницької діяльності), яка уклала або на користь якої укладено договір банківського вкладу (депозиту), банківського рахунку або яка є власником іменного депозитного сертифіката. Відповідно до «Положення про порядок створення Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, формування та використання його коштів» [10] вкладником є фізична особа (резидент або нерезидент), яка має вклад у комерційному банку, що сплачує збори до Фонду гарантування вкладів фізичних осіб. У Положенні «Про порядок здійснення банками України вкладних (депозитних) операцій з юридичними і фізичними особами» [11] вказано, що вкладник “ це юридична чи фізична особа, яка здійснила розміщення готівкових (безготівкових) грошових коштів або банківських металів на рахунок у банку чи придбала ощадний (депозитний) сертифікат банку на договірних умовах. У Законі України «Про недержавне пенсійне забезпечення» [9] йдеться про вкладника недержавного пенсійного фонду, яким, у розумінні цього закону, є особа, яка сплачує пенсійні внески на користь учасника шляхом перерахування грошових коштів до недержавного пенсійного фонду відповідно до умов пенсійного контракту та закону. У даному випадку інвесторами вважають фізичних осіб. Так, у ч. 2 ст. 2 Закону України «Про інвестиційну діяльність» про громадян йдеться як про окремих суб'єктів інвестиційної діяльності.

Таким чином, вкладник як суб'єкт інвестиційної діяльності асоціюється з розміщенням інвестором грошових коштів чи банківських металів в установі банку, відповідному фонді чи іншій фінансовій установі, якій законом надане відповідне право, а також із придбанням цим суб'єктом ощадного сертифіката.

Щодо сторони правовідносин, із якою взаємодіє вкладник у процесі здійснюваної ним інвестиційної діяльності, то, зокрема, норма ч. 1 ст.1058 Цивільного кодексу України прямо вказує на контрагента вкладника – банк, який, у силу власної зацікавленості, також виступає суб'єктом інвестиційної діяльності. Адже практичний зміст діяльності банків полягає у тому, що вони, як зазначає А.Івасенко, по-перше, залучають депозити в розрахунок на прибуток від надання цих коштів у кредит під більш високий відсоток, аніж вони платять вкладникам. По-друге, банки можуть позичати кошти і надавати їх в кредит під більш високі проценти, аніж та ставка, яку вони виплачують з отриманого кредиту [2, с. 14-15]. Таким чином, інвестиційна діяльність банків має як прямий (безпосередні інвестиції коштів у міжнародні банки), так і опосередкований (залучення коштів від клієнтів) характер. У першому випадку банки є інвесторами і розумінні ч. 2 ст. 5 Закону України «Про інвестиційну діяльність». В останньому вони діють як учасники інвестиційної діяльності у розумінні ч. 3 ст. 5 Закону України «Про інвестиційну діяльність».

Проте банки далеко не єдині контрагент-інвестори. Крім них, учасниками інвестиційної діяльності також є пенсійні фонди, страхові компанії, пайові фонди та інші професійні фінансові менеджери [2, с. 14].

Зокрема, пенсійні фонди приймають внески від майбутніх пенсіонерів, знаючи, що існує велика ймовірність того, що їм не доведеться виплачувати пенсії більшості своїх клієнтів у продовж перших років. Відтак вони можуть вкладати кошти на довгі строки і накопичувати доходи. Страхові компанії зазвичай приймають платежі зі страхових полісів від підприємств і приватних осіб на регулярній основі. Після того вони повинні постійно забезпечувати наявність достатньої кількості коштів для того, аби за необхідності відповідати за зобов'язаннями за страховими полісами. Пайові фонди, що являють собою

колективні інвестиційні схеми, створюють інвестиційний механізм для дрібних інвесторів. До інших організацій із професійного управління коштами можуть належати банківські організації, брокери з акцій та інші організації, що надають колективні інвестиційні схеми, і навіть приватні інвестиційні клуби. Намагаючись отримати вигоду, кожна з цих організацій теж може стати великим постачальником капіталу на ринок [2, с. 15-16].

Функціонування великої різноманітності «фінансових менеджерів», уповноважених приймати вклади від фізичних і юридичних осіб, має характер законодавчого сприяння: за ч. 2 ст. 7 Закону України «Про інвестиційну діяльність» інвестор на договірній основі залучає для реалізації інвестицій будь-яких учасників інвестиційної діяльності. У розумінні ч. 3 ст. 5 Закону України «Про інвестиційну діяльність» учасниками інвестиційної діяльності можуть бути громадяни та юридичні особи України, інших держав, які забезпечують реалізацію інвестицій як виконавці замовлень або на підставі доручення інвестора.

У зв'язку з притаманною учасникам інвестиційної діяльності посередницькою роллю в інвестиційному процесі на рівні теорії їх ще називають інституційними інвесторами, тобто інвесторами, які здійснюють свою діяльність за рахунок коштів інших фізичних і юридичних осіб в цілях власників коштів і розподіляють результати інвестування між власниками. Інституційний інвестор – це фінансовий посередник, який акумулює кошти індивідуальних інвесторів і здійснює інвестиційну діяльність від власної особи. Інвестори ж, які вкладають власні кошти і присвоюють результати інвестиційної діяльності, називаються індивідуальними інвесторами. Вони, як правило, мають власні цілі, але, крім того, вирішують завдання соціально-економічного характеру [16, с. 14].

А.А.Пересада серед інституційних інвесторів виокремлює три основні групи. До першої належать ті, які здійснюють переважно прямі, точніше, спрямовані інвестиції в обмежене коло підприємств - холдинги, фінансові групи та фінансові компанії. До другої –ті, що здійснюють повсюдні інвестиції, не обираючи якихось заздалегідь обраних об'єктів інвестування. У широкому розумінні всіх інституційних інвесторів другої групи можна назвати інвестиційними компаніями. Проте у вузькому розумінні інвестиційна компанія – це компанія, що формує свій капітал за рахунок внесків дрібних інвесторів на загальних підставах і не займається страховою чи будь-якою іншою діяльністю. Вкладення у цінні папери для неї - єдиний вид діяльності. Третю групу становлять інституційні інвестори, які здійснюють повсюдні інвестиції, але не мають стабільного портфеля цінних паперів, і називаються інвестиційними дилерами. Ці інституції прагнуть отримати прибуток шляхом спекулятивної гри на біржі. До них належать торгові компанії, інвестиційні банки, фондові домми, інвестиційні пули і т. д. За своїми функціями вони значно ближчі до посередників на ринку цінних паперів, ніж до інституцій ринку інвестицій [5, с. 29-31]. Відтак, якщо учасника інвестиційної діяльності у розумінні ч. 3 ст. 5 Закону України «Про інвестиційну діяльність» ще називають інституційним інвестором, індивідуальний інвестор є інвестором у розумінні ч. 2 ст. 5 Закону України «Про інвестиційну діяльність».

Означені положення законодавства та інвестиційної теорії дозволяють сформулювати науково-правове визначення категорії «інвестиційний вкладник».

Інвестиційний вкладник – це сторона інвестиційних правовідносин, яка вклала власні, позичкові або залучені майнові цінності шляхом придбання ощадного сертифіката, а також розміщення готівкових, безготівкових грошових коштів чи банківських металів в установі банку, відповідному фонді чи в іншій уповноваженій фінансовій установі з метою отримання процентів або доходу в іншій формі на умовах та в порядку, встановлених договором, або особа, на користь якої відповідні цінності вносяться.

Інвестором, зазначеним у ч. 2 ст. 5 Закону України «Про інвестиційну діяльність»,

є кредитор. Про кредитора як сторону зобов'язальних правовідносин ідеться у ч. 1 ст. 509 Цивільного кодексу України. Виходячи зі змісту цієї статті, кредитором є одна зі сторін правовідносин, яка має право вимагати від другої сторони (боржника) виконання на його (кредитора) користь певної дії (передачі майна, виконання роботи, надання послуги, сплати грошей тощо) або утримання від певної дії як способів виконання обов'язку боржника. Кредитором банку, за Законом України «Про банки і банківську діяльність» [6], є юридична або фізична особа, яка має документально підтверджені вимоги до боржника щодо його майнових зобов'язань. Згідно з положеннями Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» [7] кредитор – це юридична або фізична особа, а також органи державної податкової служби та інші державні органи, які мають підтверджені у встановленому порядку документами вимоги щодо грошових зобов'язань до боржника.

Кредитор, таким чином, завжди є стороною правовідносин, управленою на ту чи іншу вимогу від боржника. Водночас кредитор, як впливає з його законодавчого розуміння – поняття гранично широке і всеохоплююче, оскільки включає численне коло найрізноманітніших суб'єктів. В межах даного дослідження юридична постать кредитора являє інтерес передусім у контексті інвестиційної діяльності.

Інвестиційний кредит А.Пересада та Т. Майорова визначають як економічні відносини між кредитором і позичальником з приводу фінансування інвестиційних заходів на засадах повернення і, як правило, з виплатою відсотка. Специфіка інвестиційного кредитування полягає у тому, що по-перше, об'єктом оцінки є не позичальник, а його інвестиційні наміри (інвестиційний проект), отже в кредитора виникає необхідність у детальному аналізі техніко-економічного обґрунтування інвестиційних заходів, що кредитуються. По-друге, відсоток з інвестиційного кредиту не повинен перевищувати рівень дохідності за інвестиціями. По-третє, строк інвестиційного кредиту залежить від строку окупності інвестицій. По-четверте, інвестиційна позичка може бути видана з пільговим терміном відшкодування (на строк реалізації інвестицій), упродовж якого сплачуються лише відсотки за кредит, а основна сума відшкодовується у наступні періоди часу [4, с. 11; 16].

З означених теоретичних і законодавчих положень випливає наступне визначення категорії інвестиційний кредитор.

Інвестиційний кредитор – це сторона інвестиційних правовідносин, яка вклала власні або позичкові майнові або інтелектуальні цінності в об'єкти інвестування і здійснює таке інвестування шляхом фінансування інвестиційних заходів із правом вимоги від другої сторони повернення наданого з виплатою відсотка.

Третім видом інвестора, зазначеним у ч. 2 ст. 5 Закону України «Про інвестиційну діяльність», є покупець. Про покупця як інвестора безпосередньо ідеться у ч. 6 ст. 7 цього ж Закону, де передбачено право інвестора на придбання необхідного йому майна у громадян і юридичних осіб. Покупець як сторона інвестиційних правовідносин може інвестувати кошти у нерухоме чи рухоме майно, коштовності, банківські метали чи інші цінності. Виходячи з положень ч. 1 ст. 655 Цивільного кодексу України, покупець є стороною договору купівлі-продажу, яка приймає або зобов'язується прийняти майно (товар) від продавця і сплатити за нього певну грошову суму. Дефініцію категорії «покупець» також містить Закон України «Про захист прав покупців сільсько-господарських машин»[8]: покупець – це юридична або фізична особа, яка використовує, придбаває, замовляє або має намір придбати чи замовити машину, роботу, послугу. Покупець має право на передачу йому майна у власність (ч. 1ст. 655 Цивільного кодексу України), а також на інформацію про всі права третіх осіб на товар, що продається. У

разі невиконання цієї вимоги покупець має право вимагати зниження ціни або розірвання договору купівлі-продажу, якщо він не знав і не міг знати про права третіх осіб на товар (ч. 1 ст. 659 Цивільного кодексу України). У випадку, якщо третя особа на підставах, що виникли до продажу товару, пред'явить до покупця позов про витребування товару, покупець повинен повідомити про це продавця та подати клопотання про залучення його до участі у справі (ч. 1 ст. 660 Цивільного кодексу України).

Інвестиційний покупець — це сторона інвестиційних правовідносин, яка вклала власні позичкові або залучені майнові та інтелектуальні цінності об'єкти інвестування і приймає або зобов'язується прийняти майно від продавця та сплатити за нього певну грошову суму з метою отримання від операцій з цим майном доходу у майбутньому.

Здійснивши перелік ключових інвесторів, а саме — вкладника, кредитора і покупця, у ч. 2 ст. 5 Закону України «Про інвестиційну діяльність» законодавець зазначив, що інвесторами можуть бути й «інші суб'єкти, які можуть виконувати функції будь-якого учасника інвестиційної діяльності». Таким чином, внесено законодавчу розмитість у розмежування інвестора й учасника інвестиційної діяльності. Можливо, цих інвесторів і водночас учасників інвестиційної діяльності передбачено частиною 3 ст. 7 Закону України «Про інвестиційну діяльність», у якій сказано, що за рішенням інвестора права володіння, користування і розпорядження інвестиціями, а також результатами їх здійснення можуть бути передані іншим громадянам та юридичним особам у порядку, встановленому законом. У такому випадку, справді, правовий статус таких громадян та юридичних осіб балансує на межі, яка проходить між інвестором і учасником інвестиційної діяльності. До таких інвесторів-учасників інвестиційної діяльності можна віднести, зокрема, замовників, виконавців робіт, користувачів об'єктів інвестиційної діяльності, а також постачальників. Замовниками можуть бути інвестори, а також будь-які інші фізичні і юридичні особи, уповноважені інвестором (інвесторами) здійснювати реалізацію інвестиційного проекту. Користувачами об'єктів інвестиційної діяльності можуть бути інвестори, а також інші фізичні і юридичні особи, державні й муніципальні органи, іноземні держави та міжнародні організації, для яких створюється об'єкт інвестиційної діяльності. Широко застосований на Заході інститут адміністраторів проекту припускає, що адміністратор проекту знімає з керівників проекту адміністративний тягар (але не відповідальність), пов'язаний з практичним впровадженням системи управління проектами.

Таким чином, як у теорії, так і в законодавстві спостерігається тенденція до максимального розширення розуміння кола інвесторів та учасників інвестиційної діяльності.

З аналізу наведених правових норм, які стосуються вкладника, кредитора і покупця як ключових інвесторів, офіційно визнаних такими у ч. 2 ст. 5 Закону України «Про інвестиційну діяльність», напрошується висновок про символічне законодавче розуміння вказаних категорій у контексті інвестиційних правовідносин. Як з цього приводу зазначає О.Антипова, терміни, якими законодавець визначив суб'єктів інвестиційної діяльності, можуть вживатися лише для назви сторін певних інвестиційних правовідносин, але не суб'єктів інвестиційних правовідносин як таких. Зазначене вченою підтверджується аналізом законодавчих норм, що регулюють правовідносини, у яких беруть участь інвестори, зазначені в ч. 2 ст. 5 Закону України «Про інвестиційну діяльність»: вкладник, кредитор і покупець. Так, вкладник є стороною, зокрема, договору банківського вкладу, покупець — договору купівлі-продажу, кредитор — узагальнена назва сторони у зобов'язальних правовідносинах. Суб'єкт інвестиційних правовідносин — більш широке та багатогранне поняття, яке виходить за рамки його законодавчого трактування у ч.

2 ст. 5 Закону України «Про інвестиційну діяльність» як сторони окремого договору.

З теорії права відомо, що суб'єктами права є особи чи організації, за якими визнано законом особливу юридичну властивість (якість) правосуб'єктності, що дає можливість брати участь у різних правовідносинах з іншими особами та організаціями. Правосуб'єктність охоплює правоздатність та дієздатність, а також правовий статус суб'єкта права. Під правоздатністю розуміють здатність мати права і обов'язки, передбачені законом, тобто конкретні позитивні права та обов'язки учасника різних правовідносин. Під дієздатністю - здатність своїми діями набувати права і накладати на себе юридичні обов'язки. Це визначення цивільної дієздатності важливо для фізичних осіб. Для юридичних осіб, органів держави і громадських організацій поняття право-і дієздатності практично не розкриваються, завжди присутні у правомочного юридичної особи. Правовий статус - це визнана конституцією або законами сукупність вихідних, невідчужуваних прав і обов'язків людини, а також повноважень державних органів і посадових осіб, що безпосередньо закріплюються за тими чи іншими суб'єктами права [3, с. 240-241].

Виходячи з положень теорії права та норм законодавства, які стосуються інвестиційної діяльності, можна запропонувати визначення інвестиційної правосуб'єктності.

Інвестиційна правосуб'єктність — це визнана законом специфічна властивість осіб чи організацій, яка полягає у їх здатності брати участь у правовідносинах, які виникають в процесі реалізації права щодо вкладення майнових та інтелектуальних цінностей в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності з метою створення прибутку або досягнення соціального ефекту.

Базовою стосовно правосуб'єктності суб'єктів інвестиційної діяльності є норма ч. 1 ст. 5 Закону України «Про інвестиційну діяльність», згідно з якою інвесторами й учасниками інвестиційної діяльності можуть бути громадяни і юридичні особи України та іноземних держав, а також держави.

Інше положення законодавчого регулювання інвестиційної правосуб'єктності міститься в ч. 1 ст.5 Закону України «Про інвестиційну діяльність», за якою юридичні особи публічного права — недержавні пенсійні фонди, інститути спільного інвестування, страховики та фінансові установи здійснюють інвестиційну діяльність відповідно до законодавства, що визначає особливості їх діяльності. Передбачена законодавцем спеціалізація інвестиційної правосуб'єктності юридичної особи впливає з того, що правосуб'єктність юридичної особи, на відміну від правосуб'єктності особи фізичної, є спеціальною. За своїм змістом вона повинна відповідати цілям і завданням діяльності даної організації, підприємства чи установи, визначеним у статуті. Оскільки ідеї та завдання організацій, які є юридичними особами, надзвичайно різноманітні, то для них не може і не повинно бути рівної правосуб'єктності [3, с. 243].

Відповідно до спеціальної інвестиційної правосуб'єктності юридичних осіб, правовий статус банків як фінансових установ — суб'єктів інвестиційної діяльності регулюється Законом України «Про банки і банківську діяльність», яким визначаються організаційні і правові засади діяльності банків. Здійснення банками безпосередньої інвестиційної діяльності, про яку йшлося вище, є можливим на підставі п. 1 ч. 6 ст. 47 Закону України «Про банки і банківську діяльність», згідно з якою банк, окрім надання фінансових послуг, має право здійснювати також діяльність щодо інвестицій. Опосередковане здійснення банками інвестиційної діяльності можливе, зокрема, з огляду на норму ч.3 ст. 47 Закону України «Про банки і банківську діяльність». Ця норма перелічує види банківських послуг, які може надавати банк як учасник інвестиційних

правовідносин, зокрема, залучення у вклади коштів та банківських металів від необмеженого кола юридичних і фізичних осіб; відкриття та ведення поточних (кореспондентських) рахунків клієнтів, у тому числі у банківських металах; розміщення залучених у вклади (депозити), у тому числі на поточні рахунки, коштів та банківських металів від свого імені, на власних умовах та на власний ризик. Відтак банк є учасником інвестиційної діяльності у розумінні ч. 3 ст. 5 Закону України «Про інвестиційну діяльність». У рамках правового статусу банків однією з умов участі банку в інвестиційних правовідносинах є наявність у нього банківської ліцензії, відомості про яку внесені до Державного реєстру банків (ч.1 ст. 2 Закону України «Про банки і банківську діяльність»).

Відносини у сфері страхування, а звідси й інвестиційну правосуб'єктність страховиків, окрім державних соціальних страховиків, регулюють норми Закону України «Про страхування».

В силу спеціальної правосуб'єктності страховиків ними можуть бути лише фінансові установи, які створені у формі акціонерних, повних, командитних товариств або товариств з додатковою відповідальністю (ч.1 ст. 2 Закону України «Про страхування»). В межах правового статусу страховика на нього покладається цілий ряд обов'язків, серед яких: ознайомлення страхувальника з умовами та правилами страхування; вжиття протягом двох робочих днів, як тільки стане відомо про настання страхового випадку, заходів щодо оформлення всіх необхідних документів для своєчасного здійснення страхової виплати або страхового відшкодування страхувальнику тощо (ч.1 ст. 20 Закону України «Про страхування»).

Окрім відповідності діяльності юридичних осіб – суб'єктів інвестиційних правовідносин, спеціальним законодавчим актам, що визначають особливості їх діяльності, вони мають відповідати загальним вимогам до юридичних осіб, які стосуються, зокрема, їх створення і реєстрації, видів діяльності тощо.

Щодо фізичних осіб як суб'єктів інвестиційної діяльності, відомо, що всі фізичні особи мають рівну правоздатність у сфері приватноправових відносин, яка виникає з моменту народження людини і припиняється з її смертю. Інвестиційна правосуб'єктність як особлива юридична властивість є якісною мірою характеристики суб'єкта. Кількісна міра – це сукупність прав і обов'язків. Інакше кажучи, правосуб'єктність втілюється в сукупності прав і обов'язків, які є неоднорідними, що проявляється в наступному. З одного боку, згідно з ч.1 ст. 7 Закону України «Про інвестиційну діяльність», усі суб'єкти інвестиційної діяльності незалежно від форм власності та господарювання мають рівні права щодо здійснення інвестиційної діяльності, якщо інше не передбачено законодавчими актами України. З іншого боку, неоднорідність прав і обов'язків суб'єктів інвестиційного права вбачається в тому, що, приміром, лише фізичні особи володіють правовим статусом вкладника до Фонду гарантування вкладів фізичних осіб на підставі Положення «Про порядок створення Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, формування та використання його коштів» [10]. Положення втратило чинність, однак його норми можна розглядати як доктринальні. Серед прав і обов'язків як елементів правового статусу суб'єкта інвестиційних правовідносин домінуючого значення у Положенні набули права вкладника. Цей висновок впливає з п. 1 Положення, де зазначено, що воно регулює правові відносини із забезпечення відшкодування коштів вкладником.

Цивільно-правовий характер інвестиційних правовідносин зміщується у бік адміністративно-правового там, де суб'єкту інвестиційної діяльності у ході її здійснення

необхідно зіткнутися з органами державної влади та місцевого самоврядування.

Традиційно суб'єктом адміністративного права вважається фізична чи юридична особа (організація), яка відповідно до адміністративного законодавства бере участь у здійсненні публічного управління, реалізації функцій виконавчої влади. Суб'єктами адміністративно-правових відносин громадяни стають, наприклад, в силу необхідності вчинення якої-небудь дії, виконання встановленого для них обов'язку, отримання дозволу відповідного державного органу тощо. У цьому випадку як один із видів суспільних відносин, урегульованих правом, виникають адміністративно-правові відносини інвестора (учасника інвестиційних відносин), з одного боку, і відповідного органу виконавчої влади — з іншого. Державна влада опирається на спеціальний апарат, що складається з осіб, які професійно виконують функції організації та управління в суспільстві, та володіють монополічним правом на застосування заходів примусу.

Регламентацию правовідносин інвесторів і учасників інвестиційної діяльності з органами виконавчої влади врегульовує низка правових норм різних законодавчих актів. Показовою є норма ч. 2 ст. 8 Закону України «Про інвестиційну діяльність», яка відображає владно-підпорядкувальні відносини між суб'єктами управлінської діяльності та інвесторами (учасниками інвестиційної діяльності). Згідно з указаною нормою, суб'єкти інвестиційної діяльності зобов'язані виконувати вимоги державних органів і посадових осіб, що пред'являються в межах їх компетенції. Відповідно до ч. 1, ст. 238 Господарського кодексу України за порушення встановлених законодавчими актами правил здійснення господарської діяльності до суб'єктів господарювання можуть бути застосовані уповноваженими органами державної влади або органами місцевого самоврядування адміністративно-господарські санкції, тобто заходи організаційно-правового або майнового характеру, спрямовані на припинення правопорушення суб'єкта господарювання та ліквідацію його наслідків.

Як і фізичні особи, підприємства, установи, інші комерційні та некомерційні організації у зв'язку з здійсненням своїх функцій вступають в адміністративно-правові відносини з органами виконавчої влади та іншими суб'єктами, відтак ці підприємства також є суб'єктами адміністративного права. Норми права, що визначають їх адміністративно-правовий статус, установлюють загальний порядок їхніх взаємовідносин із виконавчими органами державної влади; порядок здійснення державної реєстрації юридичних осіб та підстави відмови у реєстрації, а також загальнообов'язковий порядок ведення та подання бухгалтерської та статистичної звітності державним органам, необхідний для оподаткування та ведення загальнодержавної економічної інформації.

Як зазначають Д. Галіган, В. Полянський і Ю. Стариков, для суб'єктів публічного права законодавство встановлює особливий публічно-правовий статус, оскільки вони здійснюють найважливіші державні функції і повноваження. Водночас управління й адміністрування пов'язане не лише з ефективним досягненням окреслених законом дій, але й з тим, як поведуться з людьми. Цю мету може бути визначено як забезпечення справедливих умов реалізації прав особистості в управлінні державно-організованим суспільством. Влада адміністрування полягає у тому, що від неї залежить видача ліцензій, свобода нарощення капіталу тощо. Тому у відносинах громадян із державою держава повинна поводитись справедливо. Громадяни не є предметами торгівлі чи продуктом, з яким адміністрація може поводитись за своїми забаганками... [1, с.47; 80].

Зважаючи на владно-підпорядкувальний характер відносин, які виникають між інвестором (учасником інвестиційної діяльності) та органом державної влади,

прерогатива у прийнятті остаточного рішення з питань, які їх зумовили, завжди належить владній стороні. У зв'язку з цим у літературі існує поняття «адміністративного ризику» як можливості втручання державних органів у реалізацію інвестиційного проекту внаслідок недотримання вимог адміністративного законодавства [15, с. 236]. При цьому Законом встановлено межу втручання державних органів та посадових осіб у реалізацію договірних відносин між суб'єктами інвестиційної діяльності. Згідно з ч. 4 ст. 9 Закону України «Про інвестиційну діяльність» таке втручання зверх компетенції відповідних органів і посадових осіб не допускається.

Законодавчі засади адміністративно-правових відносин суб'єктів інвестиційної діяльності з відповідними органами державної влади знайшли своє віддзеркалення у цілій низці норм різних нормативно-правових актів. На підставі норми ч. 1 ст. 8 Закону України «Про інвестиційну діяльність» інвестор вступає в адміністративно-правові відносини з фінансовими органами для подання декларації про обсяги і джерела інвестицій; а також з органом державного архітектурно-будівельного контролю для отримання дозволу на виконання будівельних робіт щодо окремих об'єктів будівництва (п. 3 ч. 1 ст. 34 Закону України «Про регулювання містобудівної діяльності» [12]). Ч. 1 ст. 13 Закону України «Про режим іноземного інвестування» [13] покладає на іноземного інвестора обов'язок подачі документів для реєстрації (перереєстрації) іноземних інвестицій або анулювання реєстрації до Ради міністрів Автономної Республіки Крим, обласної, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій залежно від місця перебування іноземного інвестора.

Оже, зазначені норми різних актів законодавства визначають обов'язок інвестора або учасника інвестиційної діяльності у той чи інший спосіб вступати у регламентовані законодавством адміністративно-правові відносини з органами державної виконавчої влади.

Окремо слід згадати про такого суб'єкта інвестиційної діяльності, як держава. Відповідно до ч. 2 ст.2 Закону України «Про інвестиційну діяльність» інвестиційна діяльність здійснюється у тому числі й на основі державного інвестування, здійснюваного органами державної влади та органами влади Автономної Республіки Крим, а також державними підприємствами і установами. Таким чином, держава, як зазначає А. Пересада, виконує роль інвестором через свої інститути, господарські товариства (компанії) та корпорації, фінансово-кредитні установи, інших функціональних учасників. Держава бере участь в інвестиційному процесі як безпосередньо через державний сектор економіки, так і опосередковано, через свої інституції, органи виконавчої влади та місцевого самоврядування, Національний банк, Фонд держмайна, Державний анти-монопольний комітет. У перехідний період функції інвестора в соціальній сфері також повинні залишатися за державою. Таким чином, функціонування державних органів дозволяє державі бути інвестором і учасником інвестиційної діяльності.

Відповідно до ч. 2 ст. 2 Закону України «Про інвестиційну діяльність» ця діяльність, зокрема, здійснюється на основі іноземного інвестування, здійснюваного іноземними громадянами, юридичними особами та державами. Згідно з п. 1 ч. 1 Закону України «Про режим іноземного інвестування» іноземні інвестори – це суб'єкти, які провадять інвестиційну діяльність на території України, а саме: юридичні особи, створені відповідно до законодавства іншого, ніж законодавство України; фізичні особи - іноземці, які не мають постійного місця проживання на території України і не обмежені у дієздатності; іноземні держави, міжнародні урядові та неурядові організації; інші іноземні суб'єкти інвестиційної діяльності, які визнаються такими відповідно до законодавства України.

Висновок. Під правовим статусом суб'єкта інвестиційних правовідносин розу-

міють систему закріплених у нормативно-правових актах ознак, які визначають його роль, місце та призначення у системі правовідносин, вказують найого відмінність від інших суб'єктів та порядок взаємовідносин між ними. Щодо правового статусу суб'єктів адміністративно-правових відносин, то він насамперед залежить від того, чи це фізична, чи юридична особа: якщо фізична особа, то елементами її правового статусу будуть: права, обов'язки відповідальності; якщо це особа юридична, то до таких пропонуємо віднести: мету її утворення та діяльності, завдання, функції, обов'язки, права, відповідальність, особливості організаційно-структурної будови та взаємовідносин.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Галлиган Д.Дж. Административное право: история развития и основные современные концепции / Д.Дж. Галлиган, В.В. Полянский, Ю.Н. Стариков. — М. : Юристъ, 2002. — 410 с.
2. Ивасенко А.Г. Инвестиции : источники и методы финансирования / А.Г. Ивасенко, Я.И. Никонова. — М. : Омега-Л, 2009. — 261 с.
3. Общая теория права: учебник / Ю.А. Дмитриев, И.Ф. Казьмин, В.В. Лазарев и др.; под общ. ред. А.С. Пиголкина. — М.: Изд-во МГТУ им. Н.Э. Баумана, 1996. — 384 с.
4. Пересада А.А. Инвестування : навчально-методичний посібник / А.А. Пересада, О.О. Смірнова, С.В. Онікієнко, О.О. Ляхова. - К. : КНЕУ, 2001. - 251 с.
5. Пересада А.А. Інвестиційне кредитування : навчально-методичний посібник / А.А. Пересада, Т.В. Майорова. -К.: КНЕУ, 2002. - 272 с.
6. Про банки і банківську діяльність : Закон України від 07.12.2000 № 2121-III // Відомості Верховної Ради України. — 2001. — №5—6. — Ст. 30.
7. Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом : Закон України від 14.05.1992 № 2343-XII // Відомості Верховної Ради України. — 1992. — №31. — Ст. 440.
8. Про захист прав покупців сільськогосподарських машин : Закон України від 05.06.2003 № 900-IV // Відомості Верховної Ради України. — 2003. — №38. — Ст. 315.
9. Про недержавне пенсійне забезпечення : Закон України від 09.07. 2003 року № 1057-IV // Відомості Верховної Ради України. — 2003. — №47—48. — Ст. 372.
10. Про порядок створення Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, формування та використання його коштів : Положення, затверджене Указом Президента України від 10 вересня 1998 року №996/98 // Офіційний вісник України від 01.10.1998. — №37. — С. 4.
11. Про порядок здійснення банками України вкладних (депозитних) операцій з юридичними і фізичними особами : Положення, затверджене Постановою Правління Національного банку України від 03.12.2003 року №516 // Офіційний вісник України від 23.01.2004. — №1. — С. 32.
12. Про регулювання містобудівної діяльності : Закон України від 17.02.2011 № 3038-VI // Офіційний вісник України від 18.03.2011р. — №18. — С. 131.
13. Про режим іноземного інвестування : Закон України від 19.03.1996 № 93/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. — 1996. — №19. — Ст. 80.
14. Про систему гарантування вкладів фізичних осіб : Закон України від 23.02.2012 № 4452-VI // Відомості Верховної Ради України. — 2012. — №50. — Ст. 564.
15. Пушкин А. Правовой режим иностранных инвестиций в Российской Федерации.— М.:Альпина Паблишер, 2012. — 376 с.
16. Саак А.Э. Инвестиционная политика муниципального образования / А.Э. Саак, О.А. Колчина. — СПб. : Питер, 2010. — 336 с.
17. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV // Відомості Верховної Ради України. — 2003. — №40—44. — Ст. 356.